

ТЕНДЕНЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ ПРОДУКЦІЇ ВІВЧАРСТВА ТА МІСЦЕ УКРАЇНИ У СВІТОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ ЙОГО ПРОДУКЦІЇ

Г. В. ТРОФІМОВА,
кандидат сільськогосподарських наук
Український науково-дослідний інститут
продуктивності агропромислового комплексу

Досліджено сучасний стан і проблеми розвитку ринку продукції вівчарства. Оцінено тенденції розвитку внутрішнього і зовнішнього ринку продукції вівчарства, головних товаровиробників, обсяги виробництва. Визначено позицію України у світовому виробництві вівчарської продукції. Окреслено напрями реформування вітчизняного вівчарства.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації економіки вітчизняне вівчарство опинилося у жорсткому конкурентному середовищі, до якого національний аграрний сектор економіки виявився не підготовленим. Однак збільшення попиту на натуральну текстильну продукцію, зокрема на овечу вовну і овчинно-шубні вироби, якісну дієтичну ягнятину, сири з овечого молока та низький рівень пропозиції вівчарської продукції на світових ринках відкриває нові можливості для України, яка володіє необхідним природно-біологічним та суспільно-політичним потенціалом. Для екстреної адаптації вітчизняної галузі вівчарства до умов динамічного і швидко змінюваного зовнішнього ринкового середовища слід враховувати основні тенденції, що домінують на світових аграрних ринках [2, 3, 7].

Аналіз останніх досліджень. Проблеми розвитку та вдосконалення агропродовольчого ринку в умовах трансформаційних процесів в аграрному секторі досліджували В. Андрійчук, В. Бойко, П. Саблук, Т. Лозинська, О. Шпикуляк, О. Шпичак, Т. Осташко, В. Дудар, Т. Зінчук, О. Яценко, І. Яців. В основу їх праць покладено питання формування аграрного ринку, важливі пропозиції з удосконалення економічного механізму його функціонування. Дослідження у галузі вівчарства здійснювали В. Туринський, Л. Шелест, Л. Жарук, О. Сокол, В. Сухарльов, В. Левинський, Д. Левантін. В їх працях розглядаються питання селекції та підвищення ефективності галузі в окремих регіонах. Водночас дослідженням ринку вівчарської продукції в умовах глобалізації ринку продовольства приділена увага лише частково в працях Т. Кучеренко та О. Пташецької. Разом з тим потребують поглиблених досліджень питання розвитку ринку продукції вівчарства в умовах глобалізації економіки. Саме це зумовило напрям дослідження.

Мета дослідження – аналіз тенденцій розвитку світового ринку продукції вівчарства в умовах глобалізації економіки і розроблення рекомендацій з адаптації вітчизняної галузі вівчарства до умов конкурентного ринку та активізації просування її продукції на світовий ринок для задоволення зовнішніх споживчих потреб.

У процесі дослідження використані методи індукції і дедукції, абстракції, узагальнення, системного підходу до явищ, що вивчаються. Для відображення тенденцій ринку вівчарської продукції використаний графоаналітичний метод.

Виклад основного матеріалу. У багатьох країнах світу вівчарство – найважливіша галузь тваринництва, а в Австралії, Новій Зеландії, Аргентині, Китаї та в інших країнах вона значною мірою визначає економіку всього сільського господарства. Світовий ринок вівчарства сформований багатовіковою історією з найчисельнішими видами сировини для легкої (вовна, смушки, хутряні, шубні шкіряні овчини) та харчової промисловості (баранина, жир, молоко та молочні вироби – сир, бринза тощо). Саме ця галузь знаходить-

ся в постійних адаптивних процесах, які зумовлені уподобаннями споживачів і зміною попиту на ту чи іншу продукцію.

За даними продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО), за період 1992 – 2011 рр. у світі кількість овець скоротилася на 10,1 %, а за останні п'ять років – на 5,7 % (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка поголів'я овець в Україні та світі, млн гол.

Країна	Роки					Темпи нарощування поголів'я у 1992 – 2011 рр., %	Зміни щільності поголів'я овець (гол. на 100 га с.-г. угідь) у 1992 – 2009 рр., %
	1992	1995	2000	2005	2011		
Світ	1160,8	1076,1	1059,4	1099,8	1043,7	-10,1	–
Україна	7,26	4,79	1,06	0,88	1,10	- 84,7	- 84,9
Австралія	148,20	120,86	118,55	101,13	73,10	- 50,7	- 44,0
Китай	110,86	117,45	131,10	152,04	138,84	+25,2	+17,8
Індія	50,78	54,70	59,45	66,32	74,50	+46,7	+44,9
Іран	46,00	50,89	53,90	53,80	49,00	+6,5	+53,7
Судан (колишній)	26,52	37,18	46,10	49,80	52,08 (2010 р.)	1992–2010 рр. +96,4	+76,6

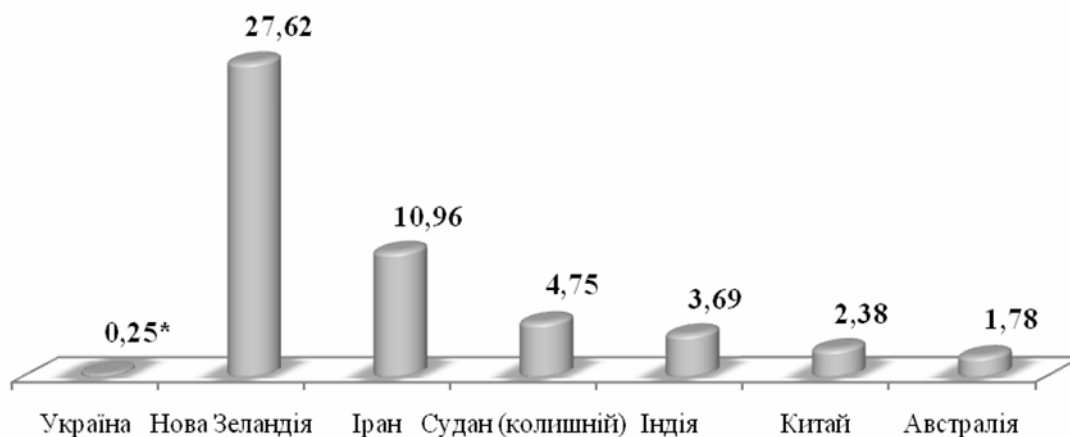
Джерело: розраховано за даними FAOSTAT[6].

Серед країн з розвинутим вівчарством у 2011 р. істотного скорочення поголів'я овець зазнала Австралія: порівняно з 1992 р. поголів'я зменшилось на 50,7 %, тобто у 2 рази, а з 2005 р. – на 27,7 %. За кількістю овець Австралія у 2011 р. утримує третю позицію у світі – 73,1 млн гол., після Китаю (138,84 млн гол.) та Індії (74,5 млн гол.). Лідерство зберігають Іран – 49 млн гол. та Судан – 52,08 млн гол. (фактичні дані за 2010 р.). За останні 19 років спостерігається стала тенденція до нарощування поголів'я овець в Індії (на 46,7 % – від 50,78 до 74,5 млн гол.) та Судані (1992 – 2010 рр.) на 96,4 % – від 26,52 до 52,08 млн гол. У Китаї досліджуваний період характеризується строкатою зміною поголів'я овець. Так, найбільше поголів'я було зафіксовано у 2005 р. (152,04 млн гол.), а найнижче – у 1992 р. (110,86 млн гол.). З 2005 до 2011 р. поголів'я овець зменшилось на 8,7 %. За 19-річний період темпи зростання в цій країні поголів'я овець становили 25,2 %.

У 1992 – 2011 рр. в Україні, як в усіх пострадянських країнах, поголів'я овець надзвичайно скоротилось (табл. 1). У 1992 р. утримувалось 7,26 млн гол. овець, що становило 0,6 % від світового поголів'я цих тварин, а у 2011 р. – 1,1 млн гол., або 0,1 % відповідно. Більшість дослідників вважає причиною занепаду вівчарства і сільського господарства в цілому економічну депресію в багатьох країнах пострадянського простору, спричиненою розпадом у 1991 р. Радянського Союзу і Ради економічної взаємодопомоги [4].

Найвища інтенсивність використання сільськогосподарських угідь у галузі вівчарства у 2009 р. (останні фактичні результати ФАО) зафіксована у Новій Зеландії – 27,62 гол. на 100 га сільськогосподарських угідь (рис. 1), хоча за останні 17 років щільність поголів'я зменшилась на 44 %. В Ірані цей показник у 2,5 рази менший від новозеландського, проте навантаження на угіддя вівцями з 1992 р. до 2009 р. зросло на 53,7%. У Судані за цей же період щільність поголів'я на 100 га сільськогосподарських угідь збільшилась на

76,6 % і досягла рівня 4,75 гол. В Австралії за останні 17 років показник щільності поголів'я скоротився до рівня 1,78 гол. на 100 га сільськогосподарських угідь, або у 1,8 раза.

* Дані по Україні як порівняльний показник.

Рис. 1. Щільність поголів'я в країнах з найбільшою чисельністю овець у 2009 р., гол. на 100 га с.-г. угідь

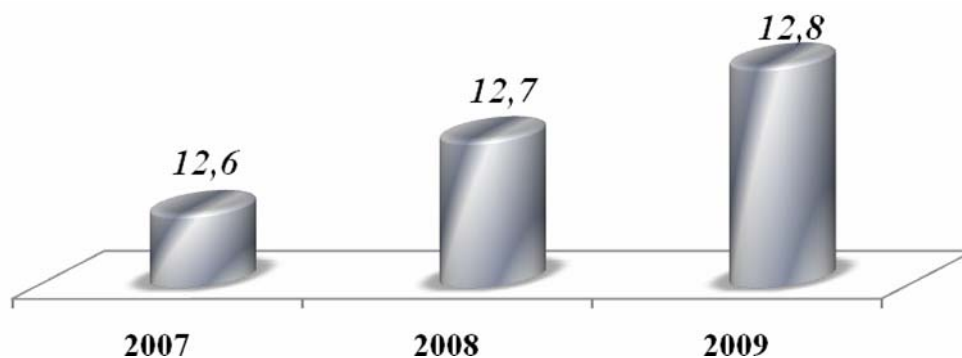
Джерело: побудовано за даними FAOSTAT [6].

В Україні на 100 га сільськогосподарських угідь в середньому припадає лише 0,25 гол. овець, зменшення цього показника протягом сімнадцятирічного періоду (1990 – 2009 рр.) відбулось у 6,6 раза.

Суттєве скорочення вітчизняного поголів'я овець спричинив підвищений попит на дешеві товари із синтетичних волокон у 1990 – 2005 рр. Адже галузь вівчарства до ХХ століття мала переважно вовновий та овчинно-шубний напрями розвитку. Спад попиту на ці види продукції відбувся ще й на тлі іншого чинника, а саме: жорсткої конкуренції між товарами, імпортованими з Китаю, що є постачальником найдешевших товарів широкого вжитку для всього світу.

В окремих частинах світу на вівчарство припадає до 25 % валового продукту сільськогосподарства. Маркетингові дослідження у цій галузі свідчать, що підвищити конкурентоспроможність галузі можна за рахунок зростання м'ясної продуктивності і налагодження виробництва різних видів баранини з одночасним підвищенням її якості.

У більшості країн прибуток від реалізації м'яса становить близько 90 % і більше, а вовни – лише 10 %. Тому нині особливого значення набуває саме м'ясо-вовнове вівчарство. Звичайно, питома вага ягнятини при цьому зростає. Незважаючи на зменшення поголів'я тварин, обсяги споживання баранини дещо зросли – від 12,6 млн т у 2007 р. до 12,8 млн т у 2009 р. (рис.2).

Рис. 2. Рівень споживання баранини у світі, млн т

Джерело: побудовано за даними FAOSTAT [6].

Найбільші поціновувачі баранини у світі (за даними ФАО) мешкають у Монголії, рівень споживання на душу населення цього дієтичного м'яса у 2009 р. становив 49,3 кг. У Новій Зеландії за відповідний період спожили цього продукту у 2,1 раза менше – 23,2 кг на одну людину. Ісландія за рівнем споживання баранини знаходиться на третьому місці у світі – 19,9 кг/люд., на четвертому – Кувейт (16,5 кг/люд.), на п'ятому – Греція (13,1 кг/люд.). В Україні у 2009 р. спожили баранини в середньому 0,4 кг на душу населення. Враховуючи корисні властивості баранини, особливо ягнятини 4 – 6-місячного віку, бажано споживати його не менше 6 кг в рік, але в офіційному документі, постанові КМУ № 656 від 14 квітня 2000 року "Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення" рівень споживання баранини для працездатного населення становить 2 кг в рік на одну людину (за методологією Ленінградського інституту гігієни праці, розробленою ще у 1990 р.) [5].

Значних обсягів виробництва баранини досягли Китай, Австралія, Нова Зеландія, Пакистан, Іран, Туреччина та інші країни. Найбільш динамічно розвивається м'ясо-вовнове вівчарство в країнах Азії, де поряд з традиційними видами виробництва і реалізації продукції галузі, має місце продаж живих овець як свідчення національних особливостей населення.

Світове виробництво баранини у 2011 р. досягло 8177,4 тис. т, що на 17,1 % більше порівняно з 1992 р. Лідерство у виробництві баранини утримує Китай. У 1992 – 2011 рр. він покращив свої позиції: виробництво м'яса овець зросло у 3,1 раза і досягло 2050 тис. т, з питомою світовою часткою у 25,1 % (табл. 2).

В Індії протягом зазначеного періоду виробництво баранини збільшилось майже у 1,6 раза і у 2011 р. досягло обсягів виробництва 293,4 тис. т. За останні 19 років втратили лідируючі позиції такі світові виробники баранини, як Австралія – на 31,9 %, Сполучене Королівство – на 27,9 та Нова Зеландія – на 19,9 %, при загальному зростанні світового показника. За досліджуваний період в Україні виробництво баранини скоротилось у 3,1 раза. Якщо у 1992 р. вироблялось 0,5 % від світового виробництва баранини, то у 2011 р. питома вага у світовому виробництві становила лише 0,1 %.

Таблиця 2

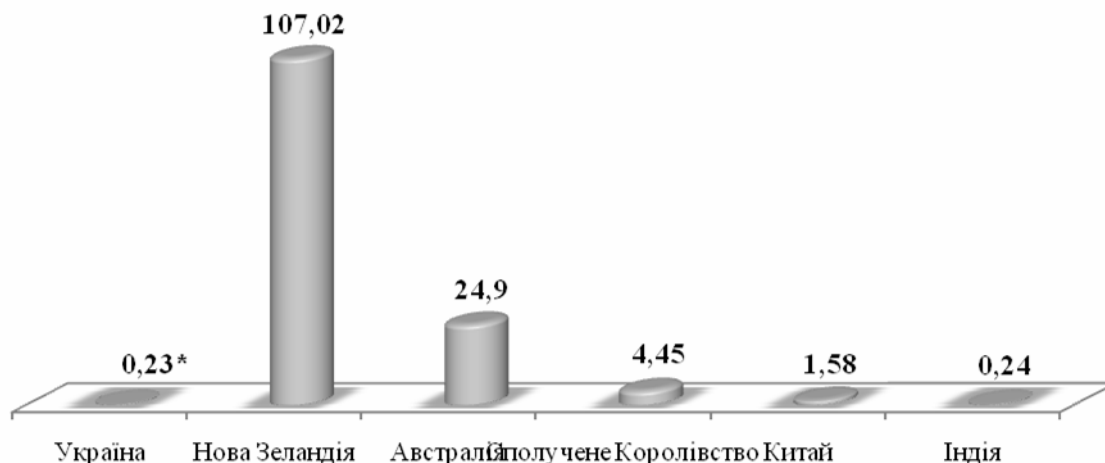
Динаміка валового виробництва баранини в країнах-лідерах з її виробництва у 2011 р., тис. т

Країна	Роки					Темпи зростання (скорочення) з 1992 р. до 2011 р., %	Частка світового виробництва, %
	1992	1995	2000	2005	2011		
Світ	7102,9	7246,5	7827,4	8167,1	8177,4	+17,1	X
Україна*	32,4	31,3	9,2	8,2	10,4	- 67,9	0,1
Австралія	752,6	733,2	790,6	682,2	512,2	- 31,9	6,3
Сполучене Королівство	401,0	393,0	383,0	336,0	289,0	- 27,9	3,5
Китай	651,7	903,3	1478,1	1801,0	2050,0	+ 314,6	25,1
Нова Зеландія	580,8	542,8	533,2	543,3	465,3	- 19,9	5,7
Індія	188,4	202,8	220,8	246,0	293,4	+ 55,7	3,6

* Дані по Україні як порівняльний показник.

Джерело: розраховано за даними FAOSTAT [6].

Щодо виробництва баранини в розрахунку на одну особу в рік, то у 2010 р. найвищого рівня досягла Нова Зеландія – 107,02 кг/люд. у рік. В Австралії на одну людину за аналогічний період вироблено у 4,3 раза менше баранини, ніж у Новій Зеландії виробництво м'яса овець на душу населення у рік становило 24,9 кг, у Сполученому Королівстві – 4,45, Китаї – 1,58 та Індії – 0,24 кг. В Україні на одну людину у 2010 р. вироблено 0,23 кг м'яса овець, що у 2,7 раза менше від 1992 р. (рис. 2).

*Дані по Україні як порівняльний показник

Рис. 2. Виробництво баранини на душу населення у 2010 р. у країнах-лідерах з її виробництва, кг

Джерело: розраховано за даними FAOSTAT [6].

Вітчизняні дослідники інформують, що за оцінками західних експертів, на світовому ринку вовни може загостритися ситуація з поставками, оскільки найбільший виробник цієї сировини – Австралія остаточно ліквідувала свої запаси [1]. Трейдери відзначають стимулюючий вплив на рівень попиту з боку такого великого покупця, як Китай, потреби якого будуть забезпечуватися за рахунок нових надходжень вовни з австралійських аукціонів та інших джерел. Збільшення виробництва вовни зумовлене зростанням попиту, який пов'язаний з відновленням ринку після кризи надвиробництва. У 2010 р. ціни на вовну й обсяги її випуску вийшли нарешті на прийнятний для виробників і споживачів рівень, що зумовлено збільшенням загального обсягу ринку. За даними незалежного агентства Business Stat Road, до 2014 р. обсяг виробництва вовни досягне 2,41 млн т. Необхідно зазначити, що зростання попиту уповільниться – не більше 2 – 3 % на рік. Вовна, все ж таки, поступатиметься своїми позиціями іншим видам волокон. Більше половини всієї виробленої у світі немітої вовни імпортується. Зовнішня торгівля напівфабрикатами з вовни у 2011 – 2014 рр. скоротиться з 24,4 до 18,2 % від загальносвітового продажу. Зовнішня торгівля напівфабрикатами з вовни скорочується через їх дорожнечу по відношенню до немітої і чистої вовни. На ринку спостерігається тенденція зростання виробництв повного циклу.

Виробництво немітої вовни у світі за останні 19 років (1992 – 2011 рр.) зменшилось на 30,2 %. Лідируючі виробники вовни у 1992 р. – Австралія та Нова Зеландія зменшили виробництво даної продукції до 2011 р. відповідно у 2,4 та 1,8 раза. Китай за аналізований період активізував виробництво немітої вовни на 65 % (табл. 3).

Динаміка валового виробництва немітої вовни в Україні та в країнах з найвищим її виробництвом у 2011 р., тис. т

Країна	Роки					Темпи зростання (скорочення) у 1992 – 2011 рр., %	Частка світового виробництва, %
	1992	1995	2000	2005	2011		
Світ	2925,2	2579,0	2311,4	2209,8	2043,0	-30,2	X
Україна	23,1	13,9	3,4	3,2	3,9	-83,1	0,2
Австралія	873,5	729,5	671,0	465,7	368,3	-57,8	18,0
Іран	46,0	50,9	75,0	74,3	60,0	+ 30,4	2,9
Китай	238,2	277,4	292,5	393,2	393,1	+ 65,0	19,2
Нова Зеландія	296,0	288,6	257,2	215,6	165,8	-44,0	8,1
Сполучене Королівство	70,4	68,0	64,0	60,0	67,0	-4,8	3,3

Джерело: розраховано за даними FAOSTAT [6].

В Україні виробництво немітої вовни у 1992 – 2011 рр. скоротилось у 5,9 раза. Однак у вітчизняній галузі на одну вівцю виробили немітої вовни 3,5 кг, що більше ніж у Китаї (2,8), Сполученому Королівстві (2,1) та Ірані (1,2). У 2011 р. в Австралії виробництво немітої вовни на одну вівцю становило 5 кг, що менше на 4,8 %, ніж у 1992 р. і на 6,7 % проти рівня 1995 р. (рис. 3). Зі зміною уподобань споживачів на дієтичну баранину напрям вівчарської галузі перебудовується з вовново-м'ясного на м'ясо-вовновий, і навіть молочно-м'ясо-вовновий.

* Дані по Україні як порівняльний показник.

Рис. 3. Виробництво немітої вовни на одну вівцю в країнах з найвищим її виробництвом у 2011 р., кг

Джерело: побудовано за даними FAOSTAT [6].

Поряд з виробництвом вовни, баранини, смушків та іншої продукції важливе значення для збільшення виходу продукції має овече молоко, з якого можна виготовляти бринзу та інші високопоживні харчові продукти.

Світове виробництво овечого молока у 1992 – 2011 рр. збільшилось на 24,8 %. Протягом останніх років відбувається перерозподіл ринку між основними виробниками (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка валового виробництва овечого молока в Україні та країнах-лідерах у 2011 р., тис. т

Країна	Роки					Темпи зростання (скорочення) у 1992 – 2011 рр., %	Частка світового виробництва, %
	1992	1995	2000	2005	2011		
Світ	7831,4	8061,5	8159,9	9017,3	9769,7	+ 24,8	X
Україна	22,0	25,0	17,6	24,1	49,2	+ 223,6	0,5
Китай	608,0	964,0	847,0	1114,9	1529,0	+251,5	15,7
Туреччина	1089,2	934,5	774,4	789,9	892,8	- 25,0	9,1
Греція	690,6	720,5	743,2	752,2	773,0	+ 11,9	7,9
Сирійська Арабська Республіка	512,1	453,8	445,6	765,9	705,6	+ 37,8	7,2
Румунія	397,6	406,7	320,8	544,4	632,9	+ 59,2	6,5

Джерело: розраховано за даними FAOSTAT [6].

Втратила першість з виробництва овечого молока Туреччина, рівень виробництва у 2011 р. порівняно з 1992 р. скоротився на 196,4 тис. т, або 18 %, нині посідає друге місце після Китаю. Ця країна демонструє найвищі темпи зростання валового виробництва продукту за 1992 – 2011 рр. у 2,5 раза. Італія втратила лідируючі позиції, зменшивши виробництво цієї продукції на 356,9 тис. т, або 45,2 %, і поступилась Румунії. У Румунії за відповідний період збільшились обсяги виробництва овечого молока на 59,2 % і досягли рівня 632,9 тис. т, що вивело її на п'яту позицію світового рейтингу.

Сирійська Арабська Республіка збільшила обсяги виробництва овечого молока на 37,8 %, Греція – на 11,9 %.

Протягом останніх 19 років лідируючі позиції з виробництва овечого молока на одну особу утримує Греція – 67,8 кг, друге місце – Сирійська Арабська Республіка – 31,6 кг. Значно менші показники серед країн-лідерів у Туреччини – 11,2 кг на одну особу, Італії – 7,1 та Китаю – 1,3 кг.

Серед європейських країн найбільше зростання обсягів виробництва молока за останні 18 років демонструє Іспанія – на 85,8 % та Румунія – на 63,8 %.

Менші темпи зростання у Франції – на 24,7 та Австрії – на 17,2 %. Швейцарія у 2000 – 2010 рр. наростила виробництво цього продукту у 3,5 раза. Слід зазначити, що в Іспанії та Австрії спостерігається стала тенденція до зростання обсягів виробництва овечого молока.

Вітчизняну галузь вівчарства відновити і в подальшому зміцнити її позиції на внутрішніх ринках можливо реформуванням у молочно-м'ясо-вовнової напрям розвитку. Формування конкурентоспроможної вітчизняної продукції потребує підвищення інвестиційного потенціалу галузі, оновлення виробничої бази, будівництва, реконструкції і модернізації підприємств, освоєння нових ресурсозберігаючих технологій виробництва і переробки сировини, екологічно безпечної утилізації відходів вівчарства, якісного поліпшення кормової бази; створення генетичної бази з нових спеціалізованих типів та порід відповідного напрямку продуктивності, заснування єдиної національної генетично-інформаційної системи (НГІС); розроблення стандартів на продукцію, гармонізація законодавства у сфері ветеринарії з міжнародними нормами і правилами з урахуванням режиму максимального сприяння для експорту продукції вівчарства.

Висновки. Слід зазначити, що багатопрофільність галузі вівчарства та висока адаптованість в умовах строкатої зміни попиту дозволяє цій галузі зміцнювати позиції на світовому аграрному ринку. При скороченні світового валового виробництва вовни за останнє двадцятиріччя на 30,2 % активізувалось формування ринку баранини: зростання цього виду вівчарської продукції становить 17,1 %, темпи зростання виробництва овечого молока і різних виробів з нього сягають 24,8 %. У світі відбувається чітка тенденція до перебудови вівчарської галузі з вовнового на м'ясо-вовнової напрям виробництва.

Ураховуючи біологічно-виробничий потенціал галузі вівчарства в Україні, при комплексному підході до використання і переробки всієї вівчарської сировини, національна галузь вівчарства спроможна на реформування з імпортозалежної до експортно орієнтованої галузі за основними видами продукції.

Список літератури

1. Демчак І. М., Антонік І. І., Трофімова Г. В. та ін. Тенденції розвитку вітчизняного та світового ринку продукції вівчарства – К.: НДІ "Укראгропромпродуктивність", 2013. – 143 с.
2. Дудар Т. Г., Дудар В. Т. Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції: теорія, методика, перспективи: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 246 с.
3. Захарова С. Л. Сучасний стан ринку овчинно-шубних товарів в Україні // Товарознавство та інновації. – 2011. № 3. – С. 33 – 40.
4. Олефір В. К. Економічні цикли і кризи: історія і сучасність // Актуальні проблеми економіки. – 2013. № 10 (148). – С. 23 – 35.
5. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення: Постанова КМУ № 656 від 14 квітня 2000 р. / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/>
6. Статистичні дані FAOSTAT [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://faostat3.fao.org/faostat-gateway/go/to/download/Q/QL/E>.
7. Сухарлев В. А. Экономические стимулы возрождения овцеводства Украины // 36. наук. пр. Луганського НАУ / За ред. В. Г. Ткаченко. – Луганськ: Вид-во ЛНАУ, 2004. – № 37 (49). – С. 141 – 145.

Тенденции мирового рынка продукции овцеводства и место Украины в мировом производстве его продукции

А. В. Трофімова,
кандидат сільськогосподарських наук
Український науково-дослідницький інститут
продуктивності агропромислового комплексу

Исследовано современное состояние и проблемы развития рынка продукции овцеводства. Оценены тенденции развития внутреннего и внешнего рынков продукции овцеводства, основных товаропроизводителей, объемы производства. Определена позиция Украины в мировом производстве овцеводческой продукции. Очерчены направления реформирования отечественного овцеводства.

Trends market products and place Ukraine sheep in the world production of this product

A. Trofimova,
candidate of agriculture science
Ukrainian Research Institute „Ukragropromproduktyvnist”

The paper analyses the present-day situation in market of sheep products and some problems of its development. It also estimates domestic and foreign markets of sheep products, the principal commodity producers, production volumes. The main directions of solving the problem have been outlined.